

Korvetten Africa 1817

Utdrag ur antologi 2023 av Oscar Karlsson vid University of Portsmouth and University of Halmstad

Den 25:e maj 1817 seglade en ottomansk korvett vid namn *Africa* från Alexandria mot Livorno, dess slutdestination var Stockholm och dess last utgjordes av bland annat bomull, salt, risgryn och andra egyptiska produkter. Mottagaren av varorna var den ottomanska generalagenten till Europa, Ismael Gibraltar som befann sig på handelsresa till Sverige för Vicekungen av Egypten, Muhammed Aly Pasha räkning. Dock så hade pesten brutit ut i Alexandria och Sveriges på den tiden enda skydd mot epidemiska sjukdomar, Kängö karantänstation, var ännu inte färdigbyggd vilket innebar att en rad olika och ganska extraordinära nödgärder vidtogs.¹

Tidigt under år 1817 förbereddes *Africas* seglats mot Sverige, dess syfte var att visa upp prover av egyptiska varor för Kommerskollegium och även att etablera goda handelsförbindelser med Sverige.² Gibraltar anlände i Stockholm i juni 1817 och hade redan på vägen dit gjort stora beställningar av både gevär och ammunition på gjuterierna i Finspång och Åker.³ Men den 24:e juni rapporterade den svenske konsuln, Johan Wilhelm Karström i Neapel till karantänskommissionen i Göteborg att flertalet skepp hade avseglat från pestsmittade Alexandria, däribland ett svenskt skepp där en sjöman redan dött i pesten.⁴ *Africa* nämns dock första gången av en annan konsul, Joachim Grabien i Livorno, som rapporterade den 4 juli att detta skepp under kaptenen Hafiz Aly nu börjat sin seglats mot Göteborg. Att *Africa* hade inte undergått lämplig karantän meddelades också, visserligen hade det legat i hamnen under 20 dygn men lasten hade inte lossats och behandlats. Den 17:e juli rapporterade även konsuln i Algers, att pesten spridit sig längre västerut och nått Balearerna och karantänskommissionen i Göteborg började nu bli bekymrade på riktigt.⁵ Sent i juli och tidigt i augusti varnas skeppare och lokalbefolkningen i södra skärgården i Göteborg om alla skepp kommande från medelhavet. De skall vara extra uppmärksamma på alla skepp som passerar eller lägger till vid karantänsstationen. Den 16:e augusti ankommer således *Africa* till

¹ Marianne Kindberg, *Ett skepp kommer lastat – Livet på Kängö under tre århundraden*, (Göteborg: Tre Böcker, 2003), 14–15, 33.

² Karantänskommissionen i Göteborg 1803–1869, Protokoll med bilagor A:8, Nummer.99

³ Wernersborgs tidningar torsdagen den 24 juli 1817.

⁴ Kindgren, *Ett skepp kommer lastat*, 33. Karantänskommissionen i Göteborg 1803–1869, Protokoll med bilagor A:8, Nummerr 43.

⁵ Karantänskommissionen i Göteborg 1803–1869, Protokoll med bilagor A:8, Nummer 53 och 106.

ankarläget vid Käsö, men det fanns fortfarande inga faciliteter till att behandla ett misstänkt pestsmittat fartyg.⁶ Karantänskommissionen stod nu inför de svåra valen att antingen bränna lasten eller att skicka *Africa* vidare till en utländsk karantänsstation, två alternativ som skulle svårt skada ryktet för den ännu inte färdigställda karantänstationen. Alternativet att bränna lasten hade för övrigt blivit anfört av Pehr Dubb å karantänskommissionens vägnar, något som väckte missnöje bland de kommitterade, vilket kan synas i ett stycke i protokollet märkt ”Detta anses som talat utanför protokollet”. Men Dubb försvarade sig och hänvisade till det nödläge som nu faktiskt rådde, de övriga kommitterade var för övrigt inte i Göteborg under tiden och det fanns ingen tid att sammanträda. Vidare argumenterade Dubb för omöjligheten att behandla ett misstänkt pestsmittat fartyg i de halvbyggda magasinerna med 150 soldater från Bohusläns regemente och hantverkare närvarande.⁷ I stället bestämdes det att ett provisoriskt magasin bör byggas, att inte heller det gamla sillsalteriets byggnader var brukliga går att utläsa ur detta citat från karantänskommissionens protokoll den 20:e augusti 1817:

*”...men då quarantains byggnaden ännu ej är färdig och de under byggnad varande husen ligga så inblandade med de gamle, att desse i synnerhet nu, då en arbets commendering är på stället, ej kunna begagnas, tror Com: sig säkrast hafva efterkommit sin pligt och E.K Ms nådiga afsigter genom sitt vidtagne beslut att genast uppbygga ett provisionellt hus, där Corvettens last författningarne likmätigt blifver behandlad.”*⁸

Nio dagar efter att *Africa* anländt till Käsö, den 25:e augusti stod det provisoriska magasinet färdigt och lossningen och rökningen av lasten kunde påbörjas. Kommissionen hade också beordrat karantänsmästare Backman att avstå sin tjänst till Carl Rydell för att i stället fokusera alla sina krafter på *Africa*. Detta innebar att dagjournalerna från karantänsstationen och rapporterna från karantänskommissionen separerades till en speciellt för *Africa* och en för de vanliga karantänsändamålen. I 44 dagar låg *Africa* i karantän på Käsö fram till den 29:e september 1817 då skeppet äntligen fick sin praktika utfärdad av Doktor Schulzen. En högtidlighet hålls en dag senare som beskrivs ingående i Carlsrona Weckoblad, värd att citera i sin helhet:

”Carlsrona Weckoblad Lördagen den 11 okt 1817.

Götheborg d.1 Okt. Efter 44 dagars karantän, under hwilken tid ingen enda man warit sjuk ombord, fick det i Käsö liggande, från Alexandria kommande skeppet Afrika, fördt af Kapt. Hafiz Aly, sistl. Söndag sin praktika, hwarefter besättningen med glädje begagnade tillåtelsen

⁶ Karantänskommissionen i Göteborg 1803–1869, Inkomna rapporter och journaler E:II, 16 augusti 1817

⁷ Karantänskommissionen i Göteborg 1803–1869, Protokoll med bilagor A:8, Nummer 85 till 88

⁸ Karantänskommissionen i Göteborg 1803–1869, Protokoll med bilagor A:8, Nummer 51

att gå i land, och kan man ej för mycket berömma det ordentliga uppförande denna blandning af åtskilliga nationer iakttagar, hwilket bewisar en ombord rådande god disciplin – Den stormiga wäderleken hindrade i söndags verkställigheten af en på Käsö tillämnad högtidlighet, hwilken först förleden gårdag gick för sig, på följade sätt:

Omkring kl 11 f.m. ankom till Käsö hamn Chefs-Slupen Droust, ombord på hwilken befunno sig: Landshöfdingen m.m. herr Grefwe von Rosen, herr Admiralen m.m. af Wirsén, Samtliga Ledamöter i Karantänskommissionen, m. fl. herrar militäre och civile embetsmän, äfvensom v. Konungens af Egypten General-Agent herr Ismael Gibraltar och Löjtnanten Effendi, samt utländske maktens härwarande konsuler och åtskilliga andra ståndspersoner, hwilka, sedan de tagit alla på Käsö, dels redan färdiga, dels under byggnade warande karantänsinrättningar i ögnasigte, undfägnades med en af Kongl. Karantänskommissionen föranstaltad middagsmåltid, wid hwilket tillfälle det Kongl. Husets höga skålar, af Landshöfdingen m.m. Herr Grefwe von Rosen proponerade, med lifligaste entusiasiam, under musik och ---skotts lossande, druckos, hwarefter åtskilliga andra för tillfället lämpliga skålar anbragtes. Efter slutad måltid undfägnades den på Käsö förlagda arbetskommendering, med extra förtärning, ochrtäcktes så wäl herr Grefwen och Landshöfdingen som herr Admiral af Wirsén och flera andra herrar officerare och ämbetsmän begifwa sig till den kasern der beodrde arbetskommendering är inlogerad, och der de med ofta förnyade hurrarop blefwo emottagne.- kl. 6 på e.m. afseglade hela sällskapet åter på chefs-slupen Droust och saluterades, så wäl då kom wid ankomsten, icke allenast af det på Käsö befintliga Batteri, utan äfwen af den i hamnen liggande Turkiska korvetten. – En anseelig mängd åskådare, så wäl från staden som kringliggande öar, ökade den liflighet, hwartill denna nya högtidighet haf anledning; och säkert skal denna dag länge blifwa i friskt minne hos alla Käsö inwånare, hwilka aldrig kunnat föreställa sig, dels att komma i så direkt förhållande med åtskilliga orientaliska folkslag, dels att på så kort tid se byggnader uppstiga ur hafwet, hwilka kunna jemföras med de bästa i sitt slag uti Europa.”⁹

Högtidligheterna finns också kortfattat beskrivna i boken *Styrsö Socken* från 1966 där det hela beskrivs som en invigningsfest för karantänsstationen.¹⁰ Jag skulle dock vilja hävda att högtidligheterna hölls till stor del även för den framgångsrika karantänen av *Africa*, ingen hade blivit smittad och alla hade klarat sig undan friska. Men bara för att karantänsstationen nu var invigd innebar detta inte att den var färdigbyggd. Fortfarande behövdes ytterligare bergsprängning, en till konstgjord ö, en ”parloir”, ett utkikstorn och inredning i de många nya byggnaderna. Färdig var karantänsstationen först vid våren 1819 då karantänskommissionen

⁹ Carlscrona Weckoblad Lördagen den 11 oktober 1817.

¹⁰ Folke Danbratt och Nathan Odenvik *Styrsö Socken ur dess historia från forntid till nutid*, (Styrsö Kommun, 1966), 558–559

inspekterade och fann allt i sin ordning.¹¹ Eftersom det tog nästan två år för att färdigställa karantänsstationen på Käsö efter dess officiella invigning skulle jag vilja påstå att invigningen syftade mycket till att visa upp inrättningen inför utländska besökare och samtidigt fira *Africas* framgångsrika karantän och på så sätt främja handelsrelationerna med det ottomanska riket. Senare under 1817 närmare bestämt i december anlände också två skepp lastade med ammunition till Göteborg och två till med mer ammunition och kanoner var på ingående. Varorna skulle lastas på *Africa* för att sen föras tillbaka till Alexandria.¹² Gibraltar stannade sedan kvar i Stockholm under större delen av 1818 och reste runt från sin ”suite” på Djurgården till olika gjuterier runt om i Sverige. Han inhandlade även ett skepp från Karlskrona som gavs namnet *Det Sköna Sverige* som också lastades med kanoner, ammunition och järn.¹³ Den 8:e december siktades detta skepp med en besättning bestående av 50 svenska och finska matroser segla genom Helsingör mot Livorno för att sedan segla vidare till Alexandria.¹⁴

¹¹ Lars Öberg, *Käsö Karantänsinrättning 1804-1933*, (Göteborg: Rundqvists boktryckeri 1968) 50.

¹² Calmar Posten Onsdagen den 7 Januarii 1818

¹³ Calmar Tidning Onsdagen den 30 September 1818.

¹⁴ Jönköpings tidning den 2 Januari 1819.